

**SU GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA NİL HAVZASI
GİRİŞİMİ'NİN (NHG) İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE
YÖNELİK UYUM VE AZALTIM STRATEJİLERİ**

**CLIMATE CHANGE ADAPTATION AND MITIGATION
STRATEGIES OF THE NILE BASIN INITIATIVE (NBI) IN
THE CONTEXT OF WATER SECURITY***

Hasan İLKBAHAR*

ÖZ

İklim değişikliği, insanoğlunun karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle iklim değişikliğine yönelik acil çözümler küresel siyaset gündemini meşgul etmiştir. Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması önemli gelişmeler olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, bölgesel örgütler de iklim değişikliğinin ele alınmasında önemli rol oynamışlardır. Bu bağlamda, 1999'da kurulan Nil Havzası Girişimi (NHG) genellikle bölgedeki adil su paylaşımı, kullanımı ve yönetimi ile ilgilenmiş olsa da, iklim değişikliği ve bunun havzadaki su, gıda ve enerji güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerini de gündemine almıştır. Bu nedenle, NHG'nin yeni oluşturulan stratejileri çoğunlukla su güvenliği temelinde iklim değişikliğine uyum ve azaltım konularını içermektedir. Bununla birlikte NHG'nin bu politikalarının yeterince başarılı olmadığı gözlenmiştir. Bu bağlamda çalışma, NHG tarafından yayınlanan politika

* Bu çalışma, 20-21 Mart 2023 tarihlerinde Florida International University tarafından düzenlenen "2023 International Conference on the Nile River Basin and The Sudd Wetlands: Climate Change Adaptability and Sustainability" kongresinde, "Nile Basin Initiative (NBI) and Its Climate Change Adaptation Strategies" başlığıyla sunulmuştur.

* Arş. Gör., Düzce Üniv., Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, hasanilkbahar@duzce.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3482-1048>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 19.04.2023

Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 21.07.2023

belgeleri, dokümanlar ve raporlar ile üye devletlerin politikaları üzerinden söz konusu başarısızlığın nedenlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Su Güvenliği, İklim Değişikliği, Nil Havzası Girişimi (NHG), Uyum ve Azaltım Stratejileri.

ABSTRACT

The Climate Change is seen as one of the most significant problems experienced by human being. Therefore, emergent solutions for the climate change have occupied the agenda of global politics. Kyoto Protocol and Paris Climate Agreement are regarded significant developments. However, regional organizations have also played significant role to address the climate change. In this regard, the Nile Basin Initiative (NBI), established in 1999, has generally been concerned about equitable water sharing, utilization and management in the region; however, it has also dealt with the climate change and its negative impacts on water, food and energy security in the basin. Therefore, NBI's newly formulated strategies mostly focus on climate change adaptation and mitigation based on water security. However, it is observed that these policies of the NBI have not been sufficiently successful. In this context, this paper aims to analyze reasons for the failure through policy papers, documents and reports published by the NBI and the policies of the member states.

Keywords: Water Security, Climate Change, Nile Basin Initiative (NBI), Adaptation and Mitigation Strategies.

GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği insanoğlunun karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buzulların erimesi, çölleşmenin yaygınlaşması, kuraklığın artması ve tatlı su kaynaklarının zarar görmesi gibi çevresel faktörler, küresel iklim değişikliğinin etkileri olarak görülmektedir. Bu durum ise devletler arasında ortak bir anlayışın geliştirilmesine yol açmış ve iklim değişikliğiyle mücadelenin kolektif bir şekilde yürütülmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Bu bağlamda, 1992'de Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1997'de hazırlanıp 2005'te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ve son olarak 2015'te

hazırlanıp 2016'da yürürlüğe giren Paris İklim Anlaşması, iklim değişikliğiyle mücadelede oluşturulan temel politika belgeleridir.

İklim değişikliğiyle mücadele, sadece uluslararası örgütlerin politikalarını ve stratejilerini belirlemekle kalmamış aynı zamanda bölgesel örgütlerin de ana gündem maddelerinden biri olmuştur. Bu noktada, 1999'da kurulan ve Eritre haricinde havzadaki tüm ülkelerin üye olduğu Nil Havzası Girişimi (NHG) de iklim değişikliğine yönelik çeşitli uyum ve azaltım stratejileri belirlemiştir. Tarihsel süreçte havzada kurulmuş en kapsamlı örgüt olan NHG, özellikle 2010'lu yıllarla birlikte iklim değişikliğini ve bu durumun havzadaki su kaynaklarına yönelik etkilerini değerlendirmeye başlamıştır. Bu bağlamda havzada bulunan tatlı su kaynaklarının güvenliğini merkeze alarak iklim değişikliğinin etkilerine yönelik stratejiler belirlemiştir. Ancak NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikalarında yeterince başarılı olamadığı gözlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel araştırma sorusu, NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikalarında neden başarılı olamadığıdır. Bununla birlikte tarihsel süreçte Nil Havzasında kurulan örgütler ve NHG arasındaki benzerlikler ve farklılıklarla birlikte NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikalarının neler olduğu ve bu politikaların nasıl evrildiği çalışmanın alt soruları olarak belirlenmiştir.

Betimleyici ve açıklayıcı bir yöntemle kaleme alınan çalışmada kullanılan kavramsal çerçeve ise Zeitoun (2011) tarafından geliştirilen ve su güvenliği literatürüne eleştirel bir biçimde yaklaşan Ulusal Su Güvenliğinin Küresel Ağı (USGKA) yaklaşımıdır. Nitekim Zeitoun'a göre su güvenliği literatürü, yalnızca su kaynakları güvenliğine önem vermiş ancak su güvenliğinin iklim, çevre, gıda ve enerji gibi diğer güvenlik alanlarıyla olan ilişkisini göz ardı etmiştir. Bu bağlamda Nil Havzasında bulunan 11 devletin kaynağa olan bağımlılığın ekonomik ve gündelik nedenlerden ötürü giderek artması ve iklim değişikliğinin Nil Nehri'ne yönelik olumsuz etkileri sebebiyle kaynağın giderek azalması sonucunda su, enerji, gıda ve çevre güvenliği sorunları karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada USGKA modelinde su güvenliği ve iklim güvenliği arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda havzada NHG'nin su güvenliği temelinde bir iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikaları geliştirmiş olduğu söylenebilir.

Buradan hareketle çalışmada kullanılan kaynaklar üç şekilde kategorize edilmiştir. İlk olarak NHG tarafından yayınlanan ve iklim değişikliğine uyum ve azaltım politikalarını içeren politika belgeleri, strateji belgeleri, durum değerlendirme raporları ve bilgilendirme notlarından yararlanılmıştır. İkinci olarak çalışmada Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayınlanan belgeler kullanılmıştır. Örneğin tartışmalı bir kavram olan su güvenliğinin tanımı

yapılırken BM'nin su güvenliği kavramına yer verilmiştir. Üçüncü olarak NHG üyelerinin ulusal düzeydeki iklim politikalarına değinilirken bu devletlerin yayınlamış oldukları resmi politika belgeleri üzerinden analiz yapılmıştır. Ayrıca devlet başkanlarının söylemlerinin kullanıldığı çalışmada ulusal ve uluslararası medya organlarının haberlerine atıfta bulunulmuştur. Son olarak adı geçen birincil kaynakların yanı sıra çalışmada kitap ve makalelerden oluşan çeşitli ikincil kaynaklara yer verilmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmada ilk olarak su güvenliği kavramına değinilerek su güvenliğinin gıda, enerji, çevre ve iklim güvenliğiyle olan yakın ilişkisi vurgulanacaktır. Ardından tarihsel süreçte Nil Havzası'nda kurulan işbirliği örneklerine odaklanarak NHG'nin temel özelliklerinin yanı sıra havzada kurulan diğer işbirliği örneklerinden farkları ortaya konulacaktır. Son olarak NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve adaptasyon politikaları tanımlanacak ve NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikalarında neden yeterince başarılı olamadığının üzerinde durulacaktır.

1. SU GÜVENLİĞİ VE SU-ENERJİ-GIDA-İKLİM İLİŞKİSİ

Güvenlikle doğrudan ilişkisi bulunan savaş ve barış, çatışma ve işbirliği, askeri tehdit, strateji gibi çeşitli kavramlar uzun yıllar boyunca siyasi düşünür ve filozofların gündeminde yer almıştır. Ancak Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Çalışmaları akademik bir uğraş alanı olarak 1940lı yıllarda oluşmaya başlamıştır (Baysal, 2022: 7). İkinci Dünya Savaşı sonrasında çift kutuplu sistemin uluslararası siyasete hâkim oluşu ve devletlerin artan güvenlik endişeleri, güvenlik tanımında da bir değişikliğe sebep olmuştur. Bu dönemde güvenlik kavramı, “uluslararası sisteme, bölgesel sisteme, egemen devletlere ve bireylere yönelik düzen ve istikrar tehdidinin yokluğu” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca güvenlik, “ulusal güvenlik” ile birlikte kullanılarak Soğuk Savaş'ın şiddetinin arttığı dönemlerde egemen devletlerin en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir (Swain ve Jägerskog, 2016: 2).¹

Bu dönemde, Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplininin hâkim kuramı olan Realizm, ulusal güvenlikle yakın ilişki içinde bulunan askeri konuları yüksek politika (*high politics*) içine dâhil ederken; ticaret, ekonomi, teknoloji, sağlık ve çevre gibi konuları alçak politikanın (*low politics*) ilgilenmesi gereken alanlar olarak görmüştür. Buna mukabil Liberal Uluslararası İlişkiler teorisyenleri ise alçak

¹ Bu bağlamda, Soğuk Savaş döneminde Güvenlik kavramı askeri güvenlikle eşanlamlı olarak kullanılmaya başlamıştır. Yapısal Realizmin kurucusu olan Kenneth W. Waltz'un ilk olarak 1959'da yayınlanan *Man, the State and War* (Waltz, 1959) ve 1979'da yayınlanan *Theory of International Politics* (Waltz, 1979) isimli kitapları Uİ disiplini içindeki Güvenlik Çalışmalarını oldukça etkilemiştir.

politika konularının da yüksek politika konuları kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte, yüksek politikanın önemli bir unsuru olan ve geleneksel güvenlik olarak da adlandırılan askeri güvenlik anlayışı, 1970'li yıllarla birlikte eleştirilmeye başlanmıştır. Askeri güvenliğin yanı sıra insanı, toplumu ve çevreyi referans nesnesi olarak kabul eden bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen Sektörel Güvenlik; askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlik olmak üzere güvenliği beş farklı sektöre ayırmıştır (Buzan vd., 1998: 7-8). Bununla beraber güvenlik kavramının referans nesnesi yalnızca devlet ve uluslararası sistemle sınırlı kalmamış aynı zamanda bireyin güvenliği de ön plana çıkmıştır (Swain ve Jägerskog, 2016: 3). Ayrıca 1994'te Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yayınlamış olduğu "insan güvenliği" kavramı, güvenliğe yeni bir boyut katarak devlet merkezli güvenlik anlayışını insan merkezli olarak yeniden tanımlamıştır. Bu doğrultuda insan güvenliği kavramının yedi temel unsuru tanımladığı söylenebilir: ekonomi güvenliği, gıda güvenliği, kişisel güvenlik, toplumsal güvenlik, sağlık güvenliği, çevre güvenliği ve siyasi güvenlik (United Nations Development Programme, 1994: 24-25).

BM Kalkınma Programı'nın geliştirmiş olduğu insan güvenliğinin önemli unsurlarından birini çevre güvenliği oluşturmaktadır. Çevre güvenliği, aynı zamanda Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen Sektörel Analiz'in de önemli bir boyutudur. Ancak çevre sektörünün çok farklı sorunlardan dolayı karmaşıklaştığını belirten Kopenhag Okulu, çevre sektörünü farklı sektörlerinde ilgilenmiş olduğu çeşitli güvenlik sorunlarıyla birlikte incelemeye çalışmıştır. Bu güvenlik sorunlarına ekosistemlerin bozulmaya başlaması, enerji, nüfus, gıda sorunları, ekonomi ve iç savaşlardan kaynaklı sorunlar örnek olarak verilmiştir (Buzan vd., 1998: 74-75). Öte yandan BM Kalkınma Programı, İnsan Güvenliği raporunda çevre güvenliği başlığı altında gelişmekte olan ülkelerin karşılaşmış olduğu en önemli çevresel güvenlik sorunlarından biri olarak "su" gösterilmiştir. Buna ek olarak su kıtlığı, etnik sebeplerden kaynaklanan iç çatışmaların ve siyasi gerginliklerin temel sebeplerinden biri olarak da görülmüştür (United Nations Development Programme, 1994: 28-29).

Sektörel Analiz bağlamında çevre sektöründe; çevre güvenliğinden kaynaklı gıda sorunlarının aynı zamanda fakirlik, kıtlık, aşırı tüketim ve bunlara bağlı oluşan salgın hastalıkların yaygınlaşması, verimli toprakların ve su kaynaklarının azalması göze ilk çarpan çevre güvenliği sorunları arasındadır (Buzan vd., 1998: 75). Bu bağlamda hem BM Kalkınma Programı'nın hem de Sektörel Analiz yaklaşımının çevre güvenliği ile bağlantılı olarak su kaynaklarının azalmasına ve nüfus artışına paralel olarak çevre güvenliği kavramına su sorununu dâhil ettikleri

görülmektedir. Ayrıca yeryüzünde azalan su kaynaklarına ve nüfus artışına paralel olarak, su kaynaklarının paylaşımı konusunda devletler arasında anlaşmazlıkların, çatışmaların ve hatta savaş² ihtimalinin belirmiş olması (Starr, 1991), su kaynaklarına verilen önemin artmasına sebep olmuş ve “su güvenliği” kavramını ortaya çıkarmıştır.³ Bu doğrultuda, su güvenliğini sağlamak küresel düzeyde en önemli zorluklardan biri haline gelmiştir (Swain ve Jägerskog, 2016: 65).

Dahası su güvenliği kavramının iklim, enerji ve gıda gibi çevresel güvenliğin diğer önemli unsurlarıyla yakın ilişkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Zeitoun (2011) tarafından geliştirilen “Ulusal Su Güvenliğinin Küresel Ağı (USGKA)” modeli, su güvenliğinin iklim, enerji ve gıda güvenlikleri ile arasındaki yakın ilişkiyi açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre, ulusal su güvenliğine ilişkin toplumsal ve fiziksel süreçler eş zamanlı olarak gerçekleşmekte olup aynı anda birden fazla güvenlik alanını etkilemektedir. Bu doğrultuda küresel su güvenliği yaklaşımının tanımlamış olduğu güvenlik alanları şunlardan oluşmaktadır: su kaynakları güvenliği, gıda güvenliği, enerji güvenliği, iklim güvenliği, insan güvenliği, toplum güvenliği ve ulusal güvenlik. Bu güvenlik alanlarından su kaynakları, gıda, enerji ve iklim güvenlikleri fiziksel süreçlerle ilişkiliyken; insan, toplum ve ulusal güvenlik ise sosyal grupların güvenliği şeklinde tanımlanmaktadır. Nihayetinde USGKA modeli, fiziksel ve sosyal güvenlik alanlarının birbiriyle ilişkili olduğunu ve mevcut su güvenliği literatürünün bu ilişkiyi göz ardı ettiğini vurgulamaktadır (Zeitoun, 2011: 290-293).

USGKA yaklaşımının da belirttiği üzere, su güvenliği kendi içinde eş zamanlı olarak diğer güvenlik alanlarını da barındırmaktadır. Bu bağlamda temiz su yokluğunda toplumların temel işlevlerini yerine getirmeleri zorlaşacağı gibi gıda ve enerji üretiminin de doğrudan ya da dolaylı olarak tatlı su kaynaklarına bağlı oluşu su kaynaklarının güvenliğine yönelik gereksinimi arttırmıştır. Ayrıca sağlık hizmetlerinin de korunaklı ve temiz suya ihtiyaç duyması ve havza bölgelerinde geçimini sağlayan insanların ekonomik ve toplumsal kalkınmalarının

² Su savaşları literatürüne meydan okuyan ve yeryüzünde vuku bulmuş su kaynaklı çatışmalara yönelik önemli bir çalışma için ayrıca bkz. Wolf, 1998.

³ 2000li yılların başından itibaren akademik çalışmalarda ve siyasi tartışmalarda önem kazanan “su güvenliği” kavramı; tarım, mühendislik, çevre bilimi, hidroloji, coğrafya, antropoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi farklı disiplinlerin ilgi odağı olmuştur (Cook & Bakker, 2012: 94). Bununla birlikte, birçok disiplin tarafından ele alınması ve tartışmaya açık geniş bir kavram olmasından dolayı su güvenliğine yönelik birbirinden farklı tanımlamalarda bulunulmuştur. Ancak burada Birleşmiş Milletler (BM) Su Ajansı’nın “su güvenliği” tanımına yer verilecektir. BM Su Ajansı’na göre su güvenliği; “bir topluluğun yaşamını insan refahını ve sosyo-ekonomik kalkınmayı devam ettirmek; su kaynaklı kirlilik ve suyla ilgili felakete karşı koruma sağlamak; barış ve siyasi istikrar ortamında ekosistemleri korumak için yeterli miktarda ve kabul edilebilir kalitede suya sürdürülebilir erişimi güvenceye alma kapasitesi”dir (UN Water, 2013: 1).

bölgedeki su kaynaklarına bağlı oluşu (Swain ve Jägerskog, 2016: 66) küresel su güvenliği ağı yaklaşımını örneklendirmektedir. Benzer bir biçimde, su kıtlığının ortaya çıktığı durumlarda tarım ve sanayi üretimi de doğrudan etkilenmektedir. Bu durumun sonucu olarak işsizliğin, fakirliğin, göçün, çevresel bozulmaların artması, ölümcül hastalıkların yaygınlaşması, hatta su kaynaklarını kontrol etme çabasına bağlı olarak silahlı çatışmaların yaşanması ihtimali (Sinaei, 2011: 116) küresel su güvenliği ağı yaklaşımını örneklendirmektedir.

Su güvenliğiyle yakın ilişkisi olan bir diğer unsur ise iklim güvenliğidir. İklim değişikliğinin güvenliğe etkilerini, doğal kaynakların ve toplumun güvenliğine etkileri olmak üzere iki grupta ele almak mümkündür. Doğal kaynaklar üzerindeki etkileri tatlı su kaynakları, karasal ve tatlı su ekosistemleri, kıyı sistemleri, düşük tabanlı alanlar ve deniz sistemleri şeklinde ele alınmaktadır. Toplum üzerindeki etkileri ise gıda güvenliği ve gıda üretim sistemleri, kentsel alanlar, kırsal bölgeler, ekonomik sektörler ve hizmetler, insan sağlığı, geçim ve yoksulluk şeklinde değerlendirilmektedir (Vural, 2018: 61-68). Buradan hareketle küresel iklim değişikliğinin yalnızca doğanın yapısını değişime uğratmadığı aynı zamanda insanların, toplumların ve devletlerin güvenliğini tehdit ettiği söylenebilir (Atvur ve Vural, 2022: 318). Dolayısıyla insan güvenliğinin yanı sıra sosyo-ekonomik güvenliği tehdit etmesi nedeniyle iklim değişikliğiyle mücadelenin devletler arası işbirliğiyle ele alınması gerekmektedir (Gönenç ve Kıbaroğlu, 2017: 5).

Bu bağlamda 11 ülkeye dokunan ve bu ülkelerdeki halklar için adeta bir can suyu olan Nil Nehri, iklim değişikliğinden oldukça etkilenmektedir. Havzada yaşayan insanların geçim kaynaklarının büyük oranda tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi sektörler oluşu ve bu sektörlerin de Nil Nehri'ne bağımlı olması; Nil Havzasında su güvenliği temelinde iklim değişikliği politikalarının belirlenmesine neden olmuştur. Havzanın tarihsel süreci içerisinde kurulan en kapsamlı örgüt olan Nil Havzası Girişimi'nin (NHG) odaklandığı politikalardan biri de havzada iklim değişikliğiyle mücadele olmuştur. Su güvenliğini arttırarak iklim değişikliğinin Nil üzerindeki etkilerini azaltmayı amaçlayan örgüt, su güvenliği temelinde iklim değişikliğinin etkilerine yönelik politikalar belirlemiştir. Bu durum ise yukarıda özetlenen ve Zeitoun (2011) tarafından geliştirilen USGKA modeline bir örnek sunmaktadır. Nihayetinde iklim değişikliğinin bölgedeki su kaynaklarına yönelik olumsuz etkisinden ötürü bölge ülkeleri ve NHG, su güvenliği temelinde iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım politikaları belirlemiştir. Bir sonraki kısımda NHG'nin iklim politikalarına yer vermeden önce havzada kurulan işbirliği örneklerinin kısa bir tarihine ve NHG'nin temel özelliklerine değinilecektir.

2. TARİHSEL SÜREÇTE NİL HAVZASINDA İŞBİRLİĞİ ÖRNEKLERİ VE NİL HAVZASI GİRİŞİMİ (NHG)

Tarihsel süreçte Nil Havzası'nda devletler arasında kurulan işbirliği örnekleri genellikle suyun paylaşılmasıyla ilgilidir. Modern dönemde bu durum, Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edildiği 1882 tarihine kadar uzanmaktadır. Nil sularını etkin bir şekilde kullanmayı düşünen İngilizler, Hindistan sömürgesinden konunun uzmanı su mühendislerini ve su bilimcilerini Mısır'a davet etmişlerdir (Collins, 2008: 111). Uzmanların hazırladığı raporlar doğrultusunda İngilizler, Yukarı Nil bölgesine baraj inşa ederek Nil sularından aktif ve etkin bir şekilde yararlanma yoluna gitmişlerdir (Tvedt, 2016: 24-27). Bununla birlikte İngiltere, Nil sularının güvenliğini sağlamak ve Mısır'daki pamuk üretimini arttırmak amacıyla bölgede etkin olan İtalya ve Fransa gibi büyük güçlerin yanı sıra Etiyopya ve Bağımsız Kongo Devleti'yle anlaşmalar imzalamıştır. İngiliz-İtalyan Protokolü (1891), Etiyopya Kralı II. Menelik ile İngiltere arasındaki anlaşma (1902), İngiltere-Fransa-İtalya arasındaki üçlü anlaşma (1906), İngiltere-Bağımsız Kongo Devleti anlaşması (1906) ve son olarak da İngiltere-İtalya anlaşması (1925) bu tür girişimlere örnek olarak verilebilir (Kasimbazi, 2010: 720-722). Bu anlaşmalar aracılığıyla İngiltere, taraf olan devletlerin Nil Nehri sularının akışını kesecek ve böylece Mısır ve Sudan'daki pamuk üretimini engelleyecek sulama ve kanal projelerini hayata geçirmelerini engellemiştir.

Havzadaki işbirliğine yönelik girişimler 1929'da Mısır ve İngiltere arasında imzalanan anlaşmayla devam etmiştir. İngiltere bu anlaşmayı sömürgesi durumunda olan Sudan ve Beyaz Nil üzerindeki diğer Ekvatorial Nil bölgeleri adına imzalamıştır. Bu anlaşmayla birlikte Mısır ve Sudan arasındaki su kullanımının yasal zemini oluşmuştur (Mills, 2015: 42). İngiliz su mühendislerinin hazırladığı raporlar doğrultusunda anlaşmaya uygun ve Mısır'ın su güvenliğini tehdit etmeyecek biçimde Yukarı Nil bölgesine Sennar, Cebel Evliya ve Owen Şelaleleri barajları inşa edilmiştir. Anlaşmayla birlikte Mısır'a Yukarı Nil bölgesindeki hidrolojik faaliyetleri denetleme ve veto hakkının verilmiş olması (Waterbury, 1979: 67) havzada Mısır hegemonyasının oluşmasına yol açmıştır. Ancak imzalandığı dönemde birçok Beyaz Nil ülkesinin bağımsız olmaması daha sonra anlaşmanın yasal zemindeki meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Havzadaki işbirliğine yönelik bir diğer önemli adım ise 1959'da Mısır ve Sudan arasında imzalanan "Nil Sularının Tam Kullanımı Anlaşması"dır. Tıpkı 1929 anlaşmasında olduğu gibi havzadaki diğer ülkeler burada da göz ardı edilmiştir (Collins, 1996: 272). Tana Gölü aracılığıyla Mavi Nil Havzasındaki suyun yaklaşık %86 sına kaynaklık eden Etiyopya ise Mısır-Sudan arasındaki bu anlaşmaya taraf olmak istemiş ancak reddedilmiştir (Arsano, 2010: 174). 1959

anlaşmasıyla birlikte Nil Havzasındaki toplam su miktarı 84 milyar m³ olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda Mısır'ın 55,5 milyar m³, Sudan'ın ise 18,5 milyar m³ su kullanmasında karar kılınmış, geriye kalan su ise buharlaşma miktarı olarak hesaplanmıştır (Okidi, 2008: 333-334).

1959 Anlaşmasının en önemli noktalarından bir diğeri ise havzadaki barajların ve sulama kanallarının inşasını kontrol edecek, su kullanımını düzenleyecek ve diğeri hidrolojik çalışmalara yön verecek teknik bir komisyonun kurulmuş olmasıdır. “Daimi Ortak Teknik Komisyon” (*Permanent Joint Technical Commission-PJTC*) olarak adlandırılan komisyon, İngiltere sonrası dönemde Nil sularının kullanımını düzenleyen ilk yapı olmuştur. Komisyona Mısır ve Sudan'dan dörder temsilci katılmış ve diğeri kıyıdaş ülkelerden herhangi bir temsilci kabul edilmemiştir. İdari merkez ve sekreteryaya olarak Hartum belirlenmiş ve komisyon 1960'ta çalışmalarına başlamıştır (Collins, 1996: 273-274; Okidi, 2008: 334-335). Teknik Komisyonun Nil Havzasında daha sonra kurulacak olan Hidro-Meteorolojik Araştırma (*Hydro-Meteorological Survey*)⁴, Undugu, TECCONILE ve Nil Havzası Girişimi (NHG) gibi yapıların altyapısını oluşturduğu söylenebilir. Ancak 1959 anlaşmasının yalnızca Mısır ve Sudan arasında gerçekleşmiş olması ve diğeri kıyıdaş ülkelerin su kullanım haklarının göz ardı edilmiş olması 1960'lı yıllarla birlikte havzada bağımsızlığını kazanan diğeri devletlerin eleştirisine neden olmuştur.

Mısır ve Sudan arasında imzalanan 1959 Anlaşmasının ardından Nil Havzası'nda Mısır'ın kontrolü artmıştır. Ancak Cemal Abdülnasır döneminde Beyaz Nil Havzası'nda bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte 1929 ve 1959 anlaşmaları eleştirilmeye başlanmıştır. Özellikle 1961 yılında bağımsızlığını kazanan Tanzania'nın ilk devlet başkanı Julius Nyerere, bağımsızlığını kazanan devletlerin kolonyal dönemde imzalanan anlaşmalara uyması gerektiği anlayışını reddetmiş ve Nyerere Doktrini'nin temelini oluşturmuştur (Ngowi, 2010: 60). Adı geçen anlaşmalar arasında 1929'da Britanya ve Mısır arasında imzalanan Nil Suları Anlaşması'nın da var olması, havzada Mısır hegemonyasına karşı artan eleştiri zincirinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Etiyopya'nın ise ABD ile birlikte Mavi Nil Havzası üzerinde baraj inşa edebilmek için araştırmalarını sürdürmesi Mısır açısından bir diğeri tehdidi oluşturmuştur (Arsano, 2010: 167). Ancak havzadaki etkinliğini ve hegemonyasını sürdürmek isteyen Mısır ise havzada geniş çaplı örgütlerin kuruluşuna öncülük ederek bu rolünü sürdürmek istemiştir.

⁴ Bundan sonraki kısımlarda “Hidromet” şeklinde kullanılacaktır.

Hidromet serisi bu girişimlerden ilki olarak gösterilebilir. 1959'da Mısır ve Sudan arasında imzalanan anlaşmayla birlikte kurulan "Daimi Ortak Teknik Komisyon" üyeleri 1961'de Tanzanya, Uganda ve Kenya temsilcileriyle bir araya gelmiş ve Viktorya, Kyoga ve Albert Gölleri üzerinde bir araştırma projesi hazırlamayı teklif etmişlerdir. 5 ülkenin temsilcileri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (BMKP) desteğiyle 1967'de projeye başlamıştır. Projenin başlıca amacı, Yukarı Nil havzasında bağımsızlığını kazanan ülkelerin su kaynaklarını korumalarına ve planlamalarına yardımcı olmak ve suyu depolamalarına, düzenlemelerine ve kullanmalarına ilişkin hükümetler arası bir işbirliği oluşturmak şeklinde belirtilmiştir (Elemam, 2010: 227). 1967'de başlayan birinci araştırma aşaması 1974'te sona ermiş ve yine aynı yıl başlayan ikinci araştırma aşaması ise 1981'e dek sürmüştür. Bağımsızlığını yeni kazanan devletlerde projeye teknisyen ve mühendis desteği sağlamışlar ve havzadaki işbirliğine destek olmuşlardır (Waterbury, 2002: 77). Projenin genişlik kazanmasıyla birlikte Ruanda, Burundi ve Kongo da BM'den destek isteyerek projeye dâhil olmuş (Elemam, 2010: 227), Etiyopya ise Mısır öncülüğünde başlatılan projeye gözlemci statüsüyle katılmış ve projeye yönelik çekimser bir tavır almıştır (Waterbury, 2002: 77).

Hidromet'in sona ermesinin ardından, dönemin Mısır Dışişleri Bakanı ve daha sonra BM Genel Sekreteri olan Boutros Boutros-Ghali öncülüğünde Mısır, havzadaki işbirliğine önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda, Boutros-Ghali su sorununu gerek Mısır gerek havzadaki diğer ülkeler açısından en önemli sorun olarak nitelendirmiştir. Ghali aynı zamanda Nil Nehri'ne kıyıdaş ülkelerin bir araya gelerek taşımacılık, turizm, kamu sağlığı, kıyıdaşlar arası yatırım ve bölgesel güvenlik gibi konulara odaklanmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Ek olarak, Mısır'ın Etiyopya gibi ülkelere su haznesi aracılığıyla yerel bölgelere su arzını arttırması noktasında yardım etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu gibi sebeplerle Boutros-Ghali'nin öncülüğünde oluşturulan Undugu⁵ Grubu 1983'te faaliyetlerine başlamıştır. Ancak Undugu Grubu, Hidromet projesine benzer biçimde Etiyopya tarafından çekimser olarak karşılanmış ve Mısır'ın havzadaki "Truva Atı" olarak nitelendirilmiştir (Waterbury, 2002: 78). Mısır, Sudan, Uganda, Zaire (Kongo Demokratik Cumhuriyeti) ve Orta Afrika Cumhuriyeti Undugu Grubu'nun üyeleri olurken, 1988'de Ruanda 1990'da ise Burundi Undugu Grubu'na dâhil olmuştur. Etiyopya, Kenya ve Tanzanya ise Undugu Grubu'na katılmamışlardır (Elemam, 2010: 228). Havzadaki tüm ülkelerin gruba katılmaması ve özellikle de Etiyopya'nın gruba karşı aldığı pozisyonundan ötürü Undugu Grubu'nun başarılı olamadığı söylenebilir. Ayrıca Mısır 1959

⁵ Svahili dilinde "Kardeşlik" anlamına gelmektedir.

anlaşmasıyla kazandığı haklarını diğer kıyıdaş ülkelere kabul ettirememiş (Waterbury, 2002: 78) ve anlaşmanın meşruluğu sorgulanmaya devam etmiştir.

1991’de Etiyopya’daki sosyalist rejimin sona ermesiyle birlikte Etiyopya aynı yıl Sudan ile 1993’te de Mısır ile anlaşma imzalamış ve bu anlaşmalarla birlikte Nil Havzası’nda geniş çaplı bir işbirliği sürecinin önü açılmıştır. Özellikle Undugu Grubu’nun başarısız olmasının ardından Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı, BM Kalkınma Programı, Gıda ve Tarım Örgütü ve Dünya Bankası’nın destekleriyle Hidromet’in yerini alacak ve havzadaki tüm ülkelerin dâhil olacağı geniş kapsamlı bir işbirliği örgütü kurulması planlanmıştır (Waterbury, 2002: 78). Bu bağlamda, Aralık 1992’de Mısır, Sudan, Ruanda, Tanzanya, Uganda ve Kongo’nun Su Kaynakları Bakanlarının Kampala’da bir araya gelmesiyle “Nil Havzası’nın Kalkınma ve Çevresel Korumasının Geliştirilmesine Yönelik Teknik İşbirliği Komitesi” (*Technical Cooperation Committee for the Promotion of Development and Environmental Protection of the Nile Basin-TECCONILE*) kurulmuştur (Swain, 2002: 301-302). Yukarıda adı geçen devletlerin yanı sıra Etiyopya, Kenya, Eritre ve Burundi gözlemci statüsünde TECCONILE’e katılmışlardır (Waterbury, 2002: 78).

Merkezi Uganda’nın Entebbe kenti olan TECCONILE, 1993’te işlevsellik kazanmış ve havzaya ilişkin veri tabanının kurulması, havzadaki su kullanımı hususunda plan ve projelerin oluşturulması, havzada işbirliği sağlanması ve kurumsal bir çerçevenin oluşturulması amaçlanmıştır. TECCONILE’e ek olarak her yıl havzadaki ülkelerden birinde “Nil 2002” konferans serileri düzenlenmeye başlanmıştır. Konferanslarla birlikte kıyıdaş ülkeler arasındaki diyalogun artırılması ve havzadaki devletlerle uluslararası toplum arasında fikir alışverişi sağlanması amaçlanmıştır (Elemam, 2010: 228). Ancak havzadaki sorunların çözümüne yönelik olan bu girişimler, devletler arasındaki diyalogu arttırmaktan öteye geçememiş (Salman, 2020: 158-159) ve son olarak Dünya Bankası’nın katkılarıyla 1998’de Tanzanya’nın Arusha kentinde düzenlenen konferans neticesinde, Nil sularının paylaşımı ve kullanımı konusunda yeni bir gündem belirlenmesi gerektiği üzerinde anlaşılmıştır (Swain, 2008: 209).

TECCONILE ve Nil 2002 konferansları neticesinde Nil Havzası Girişimi (NHG)’nin kurulmasına karar verilmiş ve NHG 1999’da TECCONILE’in yerini alarak Uganda’nın Entebbe şehrinde faaliyetlerine başlamıştır. Eritre’nin haricinde havzadaki tüm devletler NHG’ye aktif bir şekilde üye olmuşlardır. Gözlemci statüsünde bulunan Eritre’nin yanı sıra 2011’de bağımsızlığını elde eden Güney Sudan ise 2012’de NHG’nin aktif üyesi olmuştur (Salman, 2020: 159). Bu bağlamda, Tarihsel süreçte havzada kurulmaya çalışılan işbirliği temelli anlaşmalar, çalışmalar ve örgütlerin yanı sıra Eritre dışında tüm devletlerin

NHG'ye üye olduğu düşünülürken, NHG'nin havza tarihinin en geniş kapsamlı işbirliği örgütü olduğu söylenebilir.

“Tek Nehir, Tek Halk, Tek Vizyon” sloganıyla hareket eden NHG'nin en temel amacı “ortak Nil Havzası su kaynaklarının hakkaniyetli kullanımı ve yararlanması yoluyla sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlamak” olarak tanımlanmıştır (NBI, 2022a). Ek olarak Nil Havzası Girişimi'nin beş temel hedefi olduğundan da bahsedilebilir. Bu hedefler arasında Nil Havzası'nda yaşayan halkların refahını, barışını ve güvenliğini sağlamak için havzanın su kaynaklarını sürdürülebilir ve adil bir biçimde geliştirmek, verimli bir su yönetimi ve su kaynaklarının ideal bir biçimde kullanılmasını sağlamak, kazan kazan stratejisi doğrultusunda kıyıdaş ülkeler arasında işbirliğini ve ortak hareket etmelerini sağlamak, yoksulluğu ortadan kaldırmak ve ekonomik entegrasyonu teşvik etmek, programın bir planlama sürecinden eylem sürecine geçişini hedeflemek bulunmaktadır (NBI, 2022d). NHG'nin açıklamış olduğu temel hedeflerden de anlaşıldığı üzere, havzada işbirliği temelinde su yönetimi ve devletler arasında suyun etkin bir şekilde kullanılması öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte bu hedeflerin yanı sıra NHG'nin Etiyopya öncülüğünde 1929 ve 1959 anlaşmalarının yerini alacak yeni bir işbirliği Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasını amaçladığı da söylenebilir. Nitekim uzun yıllar süren müzakere sürecinin tamamlanmasının ardından bahsi geçen anlaşmanın taslak metni hazırlanmış ve nihayetinde 2010 yılında NHG üye ülkelerinin imzasına sunulmuştur. Anlaşmanın yürürlüğe girmesinin ön koşulu olarak ise üye ülkelerden en az altı tanesinin onaylaması şeklinde belirtilmiştir (Kılıç, 2011: 13). Anlaşmanın hakça ve makul kullanım ilkesine yer veren 4.maddesi ile su güvenliği kavramına yer veren ve havzadaki tüm ülkelerin Nil sularına güvenilir bir şekilde erişim hakkına sahip olduğunu belirten 2. maddesi (Cooperative Framework Agreement, 2010) göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel süreçteki Mısır hegemonyasına karşı önemli adımlar olduğu söylenebilir. Bu sebepten ötürü İbrahim (2011), işbirliği Çerçeve Anlaşması'nı “Mısır'ın hidro-politik hegemonyasının sonunun başlangıcı” olarak tanımlamıştır. Ancak 2023 yılına dek anlaşmanın Etiyopya, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Kenya ve Burundi tarafından imzalanmış olmasına karşın yalnızca Etiyopya, Ruanda, Tanzanya ve Uganda tarafından onaylanması yürürlüğe girmesini engellemiştir.

Bununla birlikte Mısır ve Sudan, işbirliği Çerçeve Anlaşması'nın imzaya sunulmasının ardından NHG üyeliklerini askıya almışlardır (Reuters, 2010). Bu gelişme ise işbirliği Çerçeve Anlaşması temelinde havzada yeni bir düzen oluşturmayı amaçlayan Etiyopya'nın tek taraflı hareket etmesine yol açmıştır. İşbirliği Çerçeve Anlaşması'na ek olarak Mısır'ın havzadaki uzun dönemli

hegemonyasına karşı itiraz niteliğinde olan bir diğer önemli gelişme ise Etiyopya'nın 2011'de Büyük Etiyopya Rönesans Barajı'nı inşa edeceğini açıklaması olmuştur. Etiyopya başlarda Milenyum Barajı olarak bilinen ancak daha sonradan Büyük Etiyopya Rönesans Barajı ya da kısaca Rönesans Barajı olarak adlandırılan projeyi İşbirliği Çerçeve Anlaşması temelinde hayata geçirmeyi arzulamıştır. Ancak gerek Mısır ve Sudan'ın anlaşmaya yönelik olumsuz tutumları ve NHG üyeliklerini askıya almaları gerek anlaşmayı onaylayan üye sayısının yetersiz oluşu Etiyopya'nın tek taraflı olarak hareket etmesiyle sonuçlanmış ve Mısır'ın tarihsel süreçteki tek taraflı kullanımına karşı bir cevap olarak görülmüştür (Turhan, 2021: 75). Baraj, havzadaki uzun dönemli Mısır hegemonyasına karşı meydan okuduğundan ötürü ezber bozan (*game changer*) (Tawfik, 2016: 1033) bir gelişme olarak görülmesine neden olmuş ve hatta Afrika'nın en eski jeopolitik mücadelesini sonlandırıp sonlandırmayacağı da tartışma konusu olmuştur (Gebreluel, 2014). Etiyopya'nın baraj inşasını açıklamasının ardından ise gerek Mısır-Etiyopya ikili ilişkileri gerekse de Mısır, Sudan ve Etiyopya arasındaki ilişkiler oldukça kötü etkilenmiştir.

Yukarıda da değinildiği üzere havzadaki diğer ülkeler gerek NHG'nin kuruluşunu gerekse de İşbirliği Çerçeve Anlaşması'nı desteklemişlerdir. Benzer biçimde havzadaki diğer ülkeler Etiyopya'nın Rönesans Barajı inşasını da desteklemişler (Casão ve Nicol, 2016: 558) ve bir anlamda Mısır ve Sudan'ın Rönesans Barajı konusunda yalnız kalmalarına sebep olmuşlardır. Bununla birlikte Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in 2012'de Rönesans Barajı'nı desteklediğini açıklaması (Sudan Tribune, 2012) Mısır'ın baraja yönelik sert bir tutum almasını engelleyerek havzada yalnızlaşmasına yol açmıştır. Her ne kadar Mısır, Sudan ve Etiyopya arasında 2015'te Hartum'da imzalanan İlkeler Deklarasyonu havzadaki en önemli sorunun çözümüne dair umutların artmasına yol açsa da 2019'da Etiyopya'nın barajı doldurmaya başlamasıyla birlikte Mısır ve Sudan'a giden su miktarında azalma gözlenmesi ilişkileri tekrar sekteye uğratmıştır. Ömer el-Beşir'in 2019'da devrilmesinin ardından Sudan ve Mısır arasında özellikle Rönesans Barajı konusunda benzer söylemlerin kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte Mısır, havzadaki diğer ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmeye odaklanmış ve Sudan, Burundi, Kenya, Uganda, Tanzanya ve Güney Sudan gibi ülkelerle çeşitli askeri ve ekonomik anlaşmalar imzalamıştır. Öte yandan Eritre ve Cibuti gibi ülkelerle de ilişkilerini geliştiren Mısır, başta havza ülkelerinden olmak üzere Rönesans Barajı konusunda destek talebinde bulunmuştur (Soliman, 2021). Sonuç olarak Mısır'ın bu çabalarıyla İşbirliği Çerçeve Anlaşması'nı imzalayan ve onaylayan ülke sayısının artmasının önüne geçmeye çalıştığı ve böylece adı geçen anlaşmanın bağlayıcı bir nitelik kazanmasını engellediği söylenebilir. Bu durumun ise özelde İşbirliği Çerçeve

Anlaşması'nın genelde ise NHG'nin temel amacı olan Nil sularının havza ülkelerinin tamamı tarafından hakkaniyetli bir biçimde kullanımının önüne geçtiği söylenebilir.

Örgütsel yapı açısından NHG; Nil Havzası Ülkeleri Su İşleri Bakanlar Konseyi (Nile-COM), Teknik Danışma Komitesi (Nile-TAC) ve Sekretaryadan (Nile-SEC) oluşmaktadır. Bakanlar Konseyi, girişimin en üst düzey organını oluşturmakta ve girişimin politikalarına yön vermektedir. Öte yandan Teknik Danışma Komitesi her üye devletin ikişer resmi görevli tayin etmesiyle toplamda 20 üyeden oluşmakta ve Bakanlar Konseyini desteklemektedir. Nil Havzası Girişimi amaçlarını gerçekleştirebilmek için ayrıca iki farklı yardımcı kuruluşa sahiptir. Bunlardan birincisi Mısır, Sudan ve Etiyopya'dan oluşan Doğu Nil (EN-SAP) ve Etiyopya haricinde diğer üye devletlerden oluşan Nil Ekvator Gölleri Bölgesi'dir (NEL-SAP). Bu derece kapsamlı bir yapının finansal desteğini ise Dünya Bankası'nın öncülüğünde Nil Üzerinde Uluslararası İşbirliği Konsorsiyumu (ICCON) sağlamaktadır (Swain, 2008: 209).

Nil Havzası Girişimi'nin özünü oluşturan asıl fonksiyonel alanları havza genelinde işbirliğine olanak sağlamak, su kaynaklarının yönetimini sağlamak ve su kaynaklarının geliştirilmesini sağlamak olarak tanımlanmıştır (NBI, 2022b). Bu amaçlara destek olması adına 2011 yılında Su İşleri Bakanları Konseyi tarafından Nil Havzası Sürdürülebilirlik Çerçevesi oluşturulmuş ve girişimin temel hedeflerine ulaşması noktasında hizmet etmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda dört önemli stratejik hedef belirlenmiştir. Bu hedefler arasında suya ilişkin sosyo-ekonomik kalkınma, su kaynakları plan ve yönetimi, çevre ve suya ilişkin doğal kaynakların yönetimi ve iklim değişikliğinin etkilerine yönelik uyum ve azaltım bulunmaktadır (NBI, 2011). Bu çerçevenin yanı sıra NHG, Toplumsal Cinsiyeti Yaygınlaştırma Politikası ve Stratejisi, İklim Değişikliği Stratejisi, Bilgi Açıklama Politikası, Çevre ve Sosyal Politika, İletişim ve Paydaş Katılımı Politikası, Nil Havzasında Çevresel Akışların Yönetimi Stratejisi ve Sulak Alanların Yönetimi Stratejisi belirlemiştir (NBI, 2022c).

Fonksiyon alanını giderek genişleten Nil Havzası Girişimi 2017'de, 2017 ve 2027 yılları arasını kapsayan 10 yıllık bir strateji belgesi yayınlamıştır. Strateji belgesi üç temel meseleye odaklanmaktadır: havzanın gelecek on yılda hangi sorunlarla karşılaşacağı, NHG'nin bu sorunlarla hangi yöntemlerle başa çıkacağı ve etkin bir biçimde görevini ifa edebilmek için NHG'nin kendisini nasıl konumlandıracağıdır (NBI, 2017: 4). Bu bağlamda Nil Havzası'nın gelecek yıllarda yüzleşmesi muhtemel olan altı farklı zorluk tanımlanmış ve strateji belgesinde bu sorunların nasıl çözüleceği ifade edilmiştir. Tanımlanan bu altı zorluğun arasında su güvenliği, enerji güvenliği, gıda güvenliği, sürdürülebilir

çevre, iklim değişikliği ve sınıraşan su yönetişimi bulunmaktadır (NBI, 2017). Strateji belgesinde de belirtildiği üzere karşılaşılması muhtemel sorunların belirlenmesi sürecine üye ülkeler, NHG yönetişimi, NHG uzmanları, havzadaki bölgesel aktörler, NHG paydaşları ve NHG geliştirme ortakları dâhil olmuştur (NBI, 2017). Ancak dikkat çeken hususlardan bir tanesi danışma sürecine Mısır'ın dâhil olmaması ve bunun da belgede açık bir şekilde ifade edilmiş olmasıdır.⁶

Tarihsel süreçte Nil Havzası üzerinde yapılan anlaşmalar ve işbirliği çabalarının tamamı göz önünde bulundurulduğunda, NHG'nin en geniş çaplı örgüt olduğu söylenebilir. Gerek üye devletlerinin sayıca fazla oluşu ve havzanın geneline hitap etmesi gerek ele aldığı konuların çeşitlilik göstermesi açısından NHG oldukça farklılık göstermektedir. 20. yüzyılda imzalanan anlaşmalar ve işbirliği girişimleri ağırlıklı olarak su kullanımını ve paylaşımını ele alırken NHG, su yönetimini ve su güvenliğini doğrudan etkileyen çevre gıda, enerji ve iklim gibi alanlarla da ilgilenerek tek yönlü bir örgüt olmadığını göstermiştir. Bu bağlamda NHG, insanoğlunun karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olan iklim değişikliğine ve etkilerine yönelik su güvenliğini merkeze alarak çeşitli stratejiler belirlemiştir. Bir sonraki bölümde Nil Havzası Girişimi'nin iklim değişikliğine yönelik ne tür politikalar geliştirdiği açıklanacaktır.

3. NHG VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ UYUM POLİTİKALARI

2010'lu yıllara gelindiğinde Nil Havzası Girişimi faaliyet alanlarını arttırmış ve bu doğrultuda politikalar üretmeye başlamıştır. Bu bağlamda yukarıda da değinildiği üzere 2011'de Nil Havzası Sürdürülebilirlik Çerçevesi hazırlanmış ve bu çerçeve içerisinde belirtilen dördüncü anahtar hedef ise iklim değişikliğine uyum ve azaltım olmuştur. Hazırlanan bu sürdürülebilirlik çerçevesiyle birlikte Girişim, iklim değişikliğinin havzadaki etkilerini en aza indirebilmek ve hafifletebilmek için tüm havzanın dâhil olduğu acil bir eylem planı oluşturulması gerektiğinin altını çizmiştir. Ancak iklim değişikliğinin havzadaki su kaynaklarını doğrudan etkileyerek havzada kuraklığı ve selleri arttırması devletlerin tek başlarına bir çözüm üretmesinden ziyade kolektif bir çözüm sunulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda Girişim, iklim değişikliğine uyum ve azaltım stratejisi, suyla ilişkili yatırımlarda iklim değişikliğine uyum yönergeleri, havzadaki su kaynaklarının iklim değişkenliği ve değişikliği karşısında savunmasızlığının analiziyle birlikte yatırım programları ve projelerde iklim değişikliğine uyum önlemlerinin arttırılması gibi politikalar belirlemiştir. Bununla birlikte iklim değişikliğine uyum noktasında siyasi iradenin desteklenmesi, NHG

⁶ Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri 2010'da işbirliği Çerçeve Anlaşması'nın imzaya sunulmasının ardından Mısır'ın NHG üyeliğini dondurmuş olmasıdır.

merkezlerinin kapasitelerinin artırılması ve temiz kalkınma mekanizmalarıyla birlikte iklim değişikliği üzerine bilgi paylaşımı ve yayılımının desteklenmesi de ileri dönemli politikalar olarak belirlenmiştir (NBI, 2011: 15). Sürdürülebilirlik Çerçevesinin sunmuş olduğu iklim politikaları değerlendirildiğinde, su kaynaklarının güvenliğini merkeze aldığı ve bu doğrultuda politikalar geliştirmeye çalıştığı görülmektedir.

İlk olarak 2012 yılında yayınlanan ve her üç yılda bir yayınlanması planlanan Nil Havzası Durum Raporu'nda, havzadaki su ve çevresel kaynaklarının durumu, nüfus artışının oluşturduğu fırsatlar ve tehditler, gıda güvenliği, havzanın hidroelektrik potansiyeli gibi temel konuların yanı sıra iklim değişikliğinin Nil Havzası üzerindeki olası etkilerine de değinilmiştir. Raporla iklim değişikliği Nil Havzası için yeni ortaya çıkan bir tehdit olarak tanımlanmış ve havzanın iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı savunmasız olduğu ifade edilmiştir. İklim değişikliğiyle mücadelenin kısıtlı imkânlarla gerçekleştirildiğini vurgulayan rapor, bu durumu etkileyen yedi farklı unsura dikkat çekmiştir. Bunlar arasında havzanın üçte ikisinin kurak ve yarı kurak alanlardan oluşması; ağırlıklı geçim kaynağının iklim değişikliği karşısında hassas olan tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörleri oluşu; hızla artan nüfus; doğal afetler, sel ve kuraklık sayısındaki artış; yıllık yağış miktarındaki değişimler; Aşağı Nil bölgesinde tarımın tamamen Nil sularına bağımlı oluşu ve havzadaki enerji üretiminin hidroelektrik üretime olan bağımlılığı bulunmaktadır (NBI, 2012: 205-210).

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (*Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC*), Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (*United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC*) ve Kyoto Protokolü gibi iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında uluslararası toplumun önemli sayılabilecek adımlarına değinen rapor, Nil Havzasındaki ülkelerin bireysel çabalarına da yer vermektedir. Bu kapsamda, havzadaki ülkeler ilk olarak Ulusal Uyum Eylem Planlarını (*National Adaptation Plans of Action-NAPA*) ardından daha kapsamlı olan Ulusal Uygun Azaltım Eylemini (*National Appropriate Mitigation Action-NAMA*) hazırlamışlardır. İklimle Dirençli Yeşil Ekonomi girişimini başlatan Etiyopya, iklim değişikliğiyle ulusal mücadele noktasında iyi bir örnek olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte iklim değişikliğiyle mücadelenin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için mevcut planların ve ulusal kalkınma programlarının genişletilmesi gerektiğini vurgulayan rapor, Nil Havzası'ndaki ülkelerin bu konuda önemli adımlar attığını altını çizmiştir. Ancak havzanın birbirinden farklı çeşitli alt havzalara sahip oluşu ve bu havzalarda iklim değişikliğine yönelik farklı stratejiler belirlenmesi ya da belirlenmemesinin havzanın iklim değişikliği ile mücadelesini zayıflattığı vurgulanmıştır. Sonuç olarak raporda, havza devletlerinin iklim değişikliğiyle mücadele noktasında özverili bir biçimde hareket

ettiğini ancak mevcut plan ve programların iklim değişikliğiyle kapsamlı bir mücadele için oldukça yetersiz olduğu belirtilmiştir (NBI, 2012: 214-215).

2012’de hazırlanan durum raporunda Nil Havzası Girişimi’nin iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında ne tür bir katkı sunduğu da açıklanmıştır. Bu doğrultuda havzadaki iklim çeşitliliği ve iklim değişikliğine yönelik uyum ve esnekliği artırma noktasında NHG, beş temel faaliyette bulunmuştur. İlk olarak havzadaki bilgi açığını kapatmaya çabalayan NHG, çeşitli alt-havzalar ile birlikte tüm havza boyunca su kaynakları ve sosyo-ekonomik durumun iklim değişikliğine yönelik savunmasızlığın anlaşılması noktasında ve iklim değişikliğiyle mücadelede uygun başa çıkma yöntemlerinin belirlenmesi hususunda çeşitli çalışmalar yapmıştır. İkinci olarak havza izleme ve planlama araçlarının geliştirilmesi konusunda NHG önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda hidro-meteorolojik araştırmaları arttıran NHG, Mavi Nil Havzasında su taşkını tahmini ve erken uyarı sistemi işletmektedir. Üçüncü olarak NHG, bilim ve politika yapıcılar arasındaki diyalogu desteklemektedir. Bu doğrultuda her iki yılda bir olmak üzere Nil Havzası Kalkınma Forumu düzenleyen Girişim, pek çok alandan bilim insanını ve karar alıcıları bir araya getirmektedir. 2012’de hazırlanan raporun aktardığına göre son forum 2011’de Kigali’de düzenlenmiş ve forumun en temel konusu olarak iklim değişikliği ve havzaya yönelik olası etkileri tartışılmıştır.⁷ Dördüncü olarak Girişim, havzanın su ve elektrik altyapısının genişletilmesi noktasında çeşitli olanaklar sağlamıştır. Bu kapsamda Girişim, Yardımcı Eylem Programları aracılığıyla bölgenin ekonomik altyapısını arttırmayı ve iklim değişikliğine yönelik uyum kapasitesini güçlendirmeyi amaçlayan yatırım projelerinin belirlenmesi, hazırlanması ve uygulanmasını desteklemektedir. Son olarak Girişim, havza yönetimini desteklemiş ve tüm üye ülkelerde mikro ölçekli projeler yürütmüştür. Bu bağlamda Doğu Nil havzasında ve Nil Ekvatorial Göller bölgesinde Yardımcı Eylem Programları aracılığıyla ağaç dikme ve drenaj yönetimi gibi faaliyetlerde bulunmuştur (NBI, 2012: 222-223). Bu

⁷ Üçüncüsü 2011’de Ruanda’nın başkenti Kigali’de düzenlenen ve ana teması iklim değişikliği olan Nil Havzası Kalkınma Forumu’nun ilki 2006’da fakirlik ve ekonomik kalkınma temasıyla Addis Ababa’da düzenlenmiştir. İkinci Nil Havzası Kalkınma Forumu ise 2008’de çevre, su kaynakları yönetimi ve bölgesel işbirliği temasıyla Hartum’da düzenlenmiştir. Dördüncü Nil Havzası Kalkınma Forumu ise 2014’de havzada sürdürülebilir işbirliği temasıyla Nairobi’de gerçekleşmiştir. Beşinci Nil Havzası Kalkınma Forumu ise 2017’de bir kez daha Kigali’de gerçekleşmiş ve forumun ana teması su güvenliği ve havzadaki işbirliği olmuştur (NBI, 2019: 25). Altıncı Nil Havzası Kalkınma Forumu 2021’de “Nil Havzası’ndaki Yatırımları Yeniden Düşünmek” temasıyla Etiyopya’da düzenlenmiştir. Ana teması iklim değişikliği olan Üçüncü Kalkınma Forumunun yanı sıra Altıncı Nil Havzası Kalkınma Forumu’nun odaklandığı konulardan biri de iklim değişikliği olmuştur (NBI, 2021: 2). Yedinci ve son Nil Havzası Kalkınma Forumu’nun ise Ekim 2023’te “Nil İşbirliğini Derinleştirmek: Değişen İklimde Stratejik Kalkınma Amaçlarının Gerçekleşmesini Hızlandırmak” temasıyla Uganda’da düzenlenmesi planlanmıştır.

tür faaliyetlerden de anlaşılacağı üzere, iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum ve adaptasyonda NHG, su güvenliğini merkeze almıştır.

Yukarıda detaylarına değinilen gelişmeler doğrultusunda NHG Haziran 2013'te İklim Değişikliği Stratejisi'ni açıklamıştır. Yayınlanan belgede su; havzada kentsel hizmetler, sanayi, enerji, toprak yönetimi, tarım, balıkçılık ve çevresel hizmetlerin de dâhil olduğu tüm sektörler için hayati bir kalkınma unsuru olarak tanımlanmaktadır. İklim değişikliğinin havzadaki su kaynakları üzerindeki etkisinden hareketle, bölgenin ekonomik kalkınmasına yoğun bir zarar verdiği ifade edilmektedir. Strateji belgesi havzadaki ülkelerin bireysel çabalarını memnuniyetle karşılamakla birlikte bu durumun yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, Nil Havzası'nda iklim değişikliğiyle mücadelede kapsamlı bir işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır (NBI, 2013: 1-4). Ancak iklim değişikliğiyle mücadelede Nil Havzası'nın karşılaştığı çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar arasında veri ve bilgi akışının yetersiz oluşu, hidroelektrik üretimi ve tarımsal sulamada Nil suyuna olan talebin artmasına paralel olarak kaynağın giderek azalması, kısıtlı kurumsal kapasite, iklim değişikliğiyle mücadeleye ilişkin bölgesel çalışmalar, havza ülkeleri arasındaki koordinasyon eksikliği⁸ ve mali imkânların yetersiz olması yer almaktadır (NBI, 2013: 5-7).

Bu tür güçlüklerin ve meydan okumaların karşısında Nil Havzası Girişimi'nin 2013'te yayınladığı İklim Değişikliği Strateji belgesinin nihai amacı, havzanın iklim değişikliğinin etkilerine yönelik dayanıklılığını arttırmak ve havzadaki su kaynaklarının yönetimini iklimle uyumlaştırmak olmuştur. Bununla birlikte Girişim beş farklı stratejik hedef belirlemiştir. Birinci hedef "iklim değişikliği riskleri ve su kaynakları, ekosistemler ve Nil Havzasının sosyo-ekonomik sistemi üzerindeki etkilerine ilişkin ortak anlayışı geliştirmek için bilgi tabanını güçlendirmek"tir. İkinci hedef ise "ulusal ve sınıraşan düzeyde Nil havzasındaki iklim risklerini ve belirsizliğini ele alan uzun dönemli kapasiteleri güçlendirmek"tir. Üçüncü hedef olarak "NHG programlarındaki iklim risklerini ve belirsizlikleri ele alan iklim planlama ve uygulamasının desteklenmesi" olarak belirlenmiştir. Dördüncü hedef ise "temiz enerji kullanımı ve kalkınmanın yanı sıra sulak alanların korunması gibi alanlarda sınır-ötesi işbirliğini arttırarak düşük karbonlu kalkınmayı desteklemek"tir. Girişimin beşinci ve son hedefi ise "havza çapında iklim finansı erişimini ve Nil Havzasındaki makul projelerin gelişim

⁸ Afrika kıtasında iklim değişikliğine uyum ve iklim değişikliğiyle mücadele konusunda önemli adımlar atılmaktadır. Bunlar arasında Afrika-AB İklim Ortaklığı, Afrika Su İklim ve Kalkınma Programı, Nairobi Çalışma Programı gibi girişimler bulunmaktadır. 2013'de yayınlanan strateji belgesi havza ülkelerinin bu tür girişimlerle arasında koordinasyon eksikliği olduğunu belirtmektedir.

kapasitesini güçlendirmek”tir (NBI, 2013: 8). Strateji belgesinin amaç kısmında da belirtildiği üzere NHG, iklim değişikliğinin havzadaki su kaynakları üzerindeki olumsuz etkisini azaltmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda NHG’nin su güvenliği temelinde bir iklim değişikliği politikası geliştirdiği söylenebilir.

Strateji belgesinin ikinci ek kısmında NHG’ye üye olan ülkelerin ulusal düzeyde iklim değişikliğine yönelik geliştirmiş oldukları politikalar, kanunlar ve yönetmeliklerle birlikte uluslararası ve bölgesel düzeylerde imzalamış oldukları sözleşmeler, anlaşmalar ve protokollere yer verilmiştir. Bu noktada tüm ülkelerin ulusal düzeyde politikalar belirlediği, uluslararası ve bölgesel düzeylerdeki sözleşme, anlaşma ve protokollere imzacı oldukları gözlemlenmektedir. Burada dikkat çeken en önemli husus ise Güney Sudan hariç tüm üye ülkelerin Kyoto Protokolü’nü imzalamış olmalarıdır.⁹ İkinci bir diğer önemli nokta ise NHG üyelerinin benzer bölgesel ve uluslararası sözleşme, anlaşma ve protokollere imzacı olduklarıdır. Bu bağlamda BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü öne çıkmaktadır. Ayrıca Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzanya ve Uganda gibi Beyaz Nil Havzası ülkelerinin Doğu Afrika Topluluğu İklim Değişikliği Ana Planı 2011-2031 (*East African Community Climate Change Master Plan*) ve Doğu Afrika Topluluğu İklim Değişikliği Politikası (*East African Community Climate Change Policy*) gibi iklim değişikliğiyle mücadelede bölgesel girişimlere taraf oldukları görülmektedir. Üçüncü ve son önemli nokta ise Mısır hariç¹⁰ tüm NHG üye ülkelerinin ulusal düzeyde birden fazla politika, kanun ve yönetmelik belirlemiş olduğudur (NBI, 2013). Sonuç olarak, strateji belgesinin de altını çizdiği üzere, iklim değişikliğiyle mücadelede NHG üye ülkeleri ulusal düzeyde çeşitli girişimlerde bulunmalarına rağmen kolektif bilincin yerleşmesi ve kolektif hareketin yaygınlaşması gerekmektedir. Havzadaki mevcut su kaynakları birden fazla devlet tarafından kullanıldığından ötürü gerek su kaynaklarının korunması gerek iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkisinin azaltılması için tüm devletlerin ortak bir çatı altında politika belirlemeleri gerektiği söylenebilir.

2015’te NHG’nin yayınlamış olduğu bilgilendirme notu, Girişimin kurulumundan itibaren iklim değişikliği konusunda yapmış olduğu faaliyetlere ve

⁹ Bu noktada, strateji belgesine göre BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nde gözlemci statüsünde olan Güney Sudan, Kyoto Protokolünü imzalamamış görünmektedir. Bununla birlikte 2011’deki bölünmeden önce 2004’de Sudan Kyoto Protokolü’nü imzalamıştır. Ancak Güney Sudan’ın Kyoto Protokolü’nü imzalamadığı görülmektedir (United Nations Treaty Collection, 2023).

¹⁰ Strateji belgesine göre Mısır, 2010’da BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ne ikinci bildirim yapmıştır ve ulusal düzeyde başka herhangi bir faaliyeti görülmemektedir. Ancak belgenin 2013’de yayımlandığı ve Mısır’ın 2022’de “Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi 2050” politika belgesini açıkladığı göz önünde bulundurulmalıdır (AfricaNews, 2022).

Girişimin iklim değişikliğiyle mücadele noktasında hangi politikaları izlediğine değinmektedir. Bilgilendirme notunda dikkat çekici hususlardan bir tanesi, iklim değişikliği sorununun Nil Havzası Girişimi'nin kurulduğu tarih olan 1999'da açık bir şekilde ilgilenilen alanlardan biri olmadığı ancak yıllar geçtikçe hem havzadaki ülkeler hem de havzanın kendisi için ciddi bir sorun teşkil etmeye başladığının ifade edilmesidir. Bu bağlamda NHG'nin çalışmaları doğrultusunda iklim değişikliğinin etkilerine ilişkin daha fazla veri sağlamakta ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltacak ve iklim değişikliğine uyumu arttıracak projelere öncelik verilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca düşük karbonlu elektrik üretimiyle iklim değişikliğinin etkileri azaltılmakta ve erken uyarı sistemi ve taşkın hazırlığı gibi projelerle havzada yaşayan insanlara iklim değişikliğiyle başa çıkabilecekleri çeşitli imkânlar sunulmaktadır (NBI, 2015).

NHG'nin iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum noktasında 2017 yılının dönüm noktası olduğu ifade edilebilir. Bir önceki kısımda da değinildiği üzere NHG, üye devletler ve Girişimde çalışan uzmanlarla birlikte 2017 ve 2027 yıllarını kapsayacak şekilde on yıllık bir strateji hedefi açıklamıştır. Yayınlanan strateji belgesinde belirtilen amaçlar arasında iklim değişikliğine yönelik uyumun artırılması noktasında hedefler belirlenmiştir. Bu doğrultuda su, "iklim değişikliğinin hissedildiği birincil ortam" olarak belirtilmiş ve iklim değişikliğinin sel ve kuraklığa neden olarak havzada etkisini gösterdiği ifade edilmiştir. Su kaynaklarının zarar görmesi, sellerin artması ve kurak bölgelerin yaygınlaşması sonucunda tarımsal üretimin azaldığı belirtilmiş ve aynı zamanda bu durumun ekonomileri de etkilediği vurgulanmıştır (NBI, 2017: 9). Bu doğrultuda strateji belgesinin su güvenliğini merkeze alarak gıda güvenliği, ekonomik güvenlik, enerji güvenliği ve iklim güvenliğini sağlama çabasında olduğu ifade edilebilir.

2013'te yayınlanan İklim Değişikliği Strateji belgesinin ardından, iklim değişikliğine uyum ikinci kez bir strateji belgesinde kendisine yer bulmuştur. İklim değişikliği konusu 2017-2027 yılları arasını kapsayan strateji belgesinin beşinci hedefi olarak belirlenmiş ve "havzanın iklim değişikliğinin etkilerine karşı direncini arttırmak" olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda beş ana hedefin olduğundan bahsedilebilir. İlk olarak Nil Havzası Girişimi İklim Bilgilendirme Servisi'nin kurulması kararlaştırılmış ve bu servisin iklim değişikliği karşısında su kaynaklarının doğru bir şekilde yönetimi ve planlaması için gerekli bilgi ve verileri hazırlaması amaçlanmıştır. İkinci olarak NHG, havzada iklim risklerini ve iklim belirsizliklerini ele almak için hazırlanan ortak plan, çalışma ve analizlerin hazırlanmasını desteklemesi kararlaştırılmıştır. Üçüncü olarak bölgesel ve ulusal düzeyde iklim değişikliğine uyum sağlama noktasında bölgesel politika ve

planlamaların geliştirilmesi ve desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Dördüncü olarak havza ülkelerinin sel ve kuraklığa karşı hazırlık durumlarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Beşinci ve son olarak ise mevcut iklim değişikliği finansmanlarından yararlanabilmek için çeşitli güvenilir projelerin hazırlanması desteklenmektedir (NBI, 2017: 9). Belirlenen birinci amaç göz önünde bulundurulduğunda, NHG'nin su güvenliğini merkeze aldığı ve bu doğrultuda iklim değişikliğinin etkilerine yönelik politikalar belirlediği söylenebilir.

Açıklanan strateji belgesi doğrultusunda 2018'de Nil Havzası ülkelerinin iklim hizmetleri değerlendirme raporu yayınlanmıştır. Raporda NHG üyesi on ülkenin iklim değişikliği ve iklim hizmetleri altyapıları ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ancak bazı ülkelerin yeterince veri paylaşmadığı bazılarının ise verilerini paylaştığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda; Burundi, Kongo, Kenya, Etiyopya, Ruanda, Sudan, Güney Sudan ve Uganda'nın paylaştığı veriler doğrultusunda detaylı bir analiz yapıldığı gözlemlenirken; iklim değişikliğinin Mısır ve Tanzania'ya yönelik etkileri konusunda yeterli veri ve bilgi akışı sağlanmadığı için etkin bir analiz yapılamamıştır.¹¹ Ayrıca hazırlanan raporda, Mısır ve Tanzania haricinde veri paylaşımında bulunan diğer ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum noktasında aktif rol oynayan kurum ve kuruluşlarına yer verilmiştir. Bu noktada uluslararası, bölgesel ve ulusal aktörlerin yanı sıra özel şirketlerin de rol oynadığı görülmektedir (NBI, 2018). Ancak Nil Havzası Girişimi'nde iklim değişikliğine yönelik ortak bir program hazırlanmasına rağmen üye devletlerin aynı oranda katılım göstermedikleri göze çarpmaktadır.

Nil Havzası Girişimi'nin iklim değişikliğine uyum stratejilerini ve iklim değişikliğinin bölge üzerine yönelik etkilerini ele alan bir diğer belge ise 2021'de yayınlanan "Nil Nehri Havzası'nın Durumu: Nil Havzasında Su Güvenliği 2021" başlıklı rapordur. "İklim Değişikliğinin Etkilerine Karşı Dayanıklılığın Arttırılması" başlıklı bölümden aktarıldığı üzere kuraklığın artması, yüksek sıcaklıklar, sellerin ve kuraklıkların sıklığında ve şiddetinde gözlemlenen artışlar ve yağış miktarında yaşanan değişimler iklim değişikliğinin Nil Havzasındaki etkilerinin örnekleri olarak verilmiştir (NBI, 2020: 185-186). Havzada, 1960-1989 arası dönemdeki yıllık ortalama sıcaklıklar ile 1990-2018 arası dönem karşılaştırıldığında, sıcaklıkların ortalama 0.5-1.1 arasında değişerek arttığı

¹¹ Raporda belirtildiğine göre Mısır ve Tanzania'nın Ulusal Meteoroloji ve Hidroloji Servisleri NHG tarafından gönderilen anketleri yanıtız bırakmışlardır. Bu noktada 2010'da NHG üyeliğini donduran Mısır, her ne kadar 2017 sonrasında NHG'nin çeşitli aktivitelerine katılmaya başlamış olsa da hala tam bir katılım göstermemekte ve üyelik durumunu güncellememektedir. Sonuç olarak Mısır, iklim değişikliği gibi kolektif bir uğraş gerektiren hususlarda dahi NHG çalışmalarına aktif olarak katılmamaktadır.

gözlemlenmektedir. Aynı dönemdeki kuraklığa ilişkin veriler incelendiğinde Nil Havzası'nın bütününde biyokütle ve tarımsal üretimi derinden etkileyecek bir kuraklık durumunun göze çarpmadığı ifade edilmiştir. Belirlenen dönemdeki yağış miktarı noktasında ise belirli bölgelerde yağışlar artarken belirli bölgelerde düştüğüne değinilmiştir. Özellikle Nil Havzası'nın kuzeyini oluşturan bölgede yağışların azalması dikkat çekerken Uganda ve Sudan'da ise artış göstermiştir (NBI, 2020: 187-189).

Rapor aynı zamanda hidro-elektrik üretiminin, yağmura dayalı tarımın, sulama sektörünün, hayvancılığın, karasal ekosistemler ve tatlı su ekosistemleri üzerindeki su ile ilgili iklim etkilerini analiz etmektedir. Ardından havzanın iklim değişikliğinin etkilerine yönelik direncini arttırmak için Bilgi, Kurumlar ve Altyapı düzeyinde ayrı ayrı çözüm önerileri sunulmaktadır (NBI, 2020: 198-212). Örneğin enerji sektörü ve iklim değişikliği özelinde Etiyopya, Uganda ve Sudan'ın hidro-elektrik enerjiye bağımlı olduğuna dikkat çekilerek jeotermal, güneş ve rüzgâr gibi alternatif enerji kaynakları, daha fazla su depolanması ve Doğu Afrika Enerji Havuzu gibi ara güç bağlantılarının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Sulama konusunda ise daha fazla su depolanması planlanırken daha etkin isale sistemi, sulama sistemi ve drenaj sistemi oluşturulması tavsiye edilmiştir. Yağmura dayalı tarım konusunda ise yerel ve ulusal düzeylerde mikro, küçük ve orta boyutlarda su depoları ve gıda depolarının inşa edilmesi iklim değişikliğine yönelik potansiyel uyum için altyapı olarak önerilmiştir (NBI, 2020: 205-207). Raporun geneli incelendiğinde ise Nil Havzasının iklim değişikliği karşısında ve iklim değişikliğiyle mücadele noktasında oldukça savunmasız ve hazırlıksız olduğu ifade edilmektedir (NBI, 2020: 213-214).

Nil Havzası Girişimi'nin iklim değişikliğine yönelik politikaları, uyum stratejileri ve değerlendirme raporları incelendiğinde, Girişimin altını çizdiği en önemli konunun kolektif bir strateji belirlenmesi gerektiğidir. Tarihsel süreç içerisinde uzun bir dönem boyunca havzadaki su kullanımı ve su paylaşımına ilişkin anlaşmazlıkların varlığı, havza ülkelerinin arasındaki işbirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda Hidromet, Undugu Grubu ve TECCONILE gibi örgütler, havzada kapsamlı bir işbirliğinin gerçekleşmesinde başarısız olmuşlardır. Ancak 1999'da kurulan NHG ile birlikte gerek su kullanımı ve paylaşımı gerek su, gıda, enerji ve iklim gibi çevresel güvenliğin başat unsurları hususunda havzada kapsamlı bir işbirliği oluşmuştur. Ancak Girişim ilk olarak 1929 ve 1959 anlaşmalarının yerini alacak yeni bir işbirliği Çerçeve Anlaşması'nın hazırlanmasına öncelik vermiştir. Bununla birlikte anlaşmanın hazırlık müzakereleri sürecinde havza ülkeleri arasındaki ilişkiler gerilerek kopma

noktasına gelmiştir. Toplamda 6 bölüm ve 45 maddeden oluşan anlaşma¹² 2010'da imzaya sunulduğunda Mısır ve Sudan su güvenliği gerekçesiyle NHG üyeliklerini askıya almışlardır (Reuters, 2010).¹³ Bu bağlamda Nil Havzasındaki anlaşmazlığın temel nedeninin su paylaşımı olduğu ve özellikle Mavi Nil Havzasında Mısır, Sudan ve Etiyopya arasında işbirliği Çerçeve Anlaşması ve Rönesans Barajı'nın inşasıyla birlikte ciddi bir anlaşmazlık ortaya çıktığı düşünüldüğünde, Girişim'in işbirliği noktasında önemli bir yara aldığı ifade edilebilir.¹⁴ Bu durum ise Girişim'in çevresel güvenliğe ait su, gıda, enerji ve iklim politikalarını da etkileyerek etkin ve güçlü bir işbirliğinin oluşmasının önüne geçmiş ve su paylaşımı devletler arasındaki temel anlaşmazlık olmaya devam etmiştir.

Bu durumla doğrudan bağlantılı olarak NHG'nin yayınlamış olduğu strateji ve politika belgeleriyle birlikte durum değerlendirme raporları incelendiğinde tüm üye ülkelerin veri ve bilgi paylaşımı konusunda ortak hareket etmediği ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise Girişim'in diğer uluslararası örgütlerin de desteğiyle hazırlamış olduğu durum değerlendirme raporlarını doğrudan etkileyerek iklim değişikliği mücadele ve uyum noktasında havzanın direncini arttıracak gerekli önlemlerin alınmasını zorlaştırmıştır. Bununla birlikte havzadaki tüm ülkelerin iklim değişikliği konusunda ortak hareket etmesi beklenirken Mısır 2022'de "Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi 2050" belgesini yayınlamıştır. Strateji belgesi incelendiğinde Nil Havzası'na çok az değinildiği ve NHG'nin iklim değişikliğine uyum politikalarına ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte belgede açıklanan amaçlardan bir tanesi ise Mısır'ın diğer ülkelerle, uluslararası mali kuruluşlarla ve Nil Havzasında bölgesel aktörlerle ikili ve çok taraflı işbirliğinin geliştirilmesi olmuştur (Arab Republic of Egypt - Ministry of Environment, 2022: 42). Bu bağlamda NHG'nin yayınladığı belgeler göz önünde bulundurulduğunda Mısır'ın veri paylaşımında ve iklim stratejisinin belirlenmesinde aktif bir rol oynamadığı görülmektedir. Bu sebepten ötürü

¹² Anlaşmanın maddeleri incelendiğinde iklim değişikliğinin etkilerine yönelik herhangi bir madde bulunmadığı görülmektedir (Cooperative Framework Agreement, 2010).

¹³ Sudan 2013'te Girişim'e tekrar dönerken Mısır Sulama Bakanı ise Ocak 2017'deki NHG Bakanlar Konseyi'nin yirmi dördüncü yıllık olağan toplantısına katılmıştır (Ahrım Online, 2017).

¹⁴ Bu durumun havzanın geleceğinde de hakkaniyetli ve adil kullanım ilkesine zarar vereceği söylenebilir. Her ne kadar NHG Mısır hegemonyası karşısında diğer kıyıdaş devletlerin de Nil sularından hakkaniyetli bir şekilde yararlanmasını arzulasa da gerek Mısır'ın uzlaşmaz tutumu gerek Etiyopya'nın tek taraflı girişimleri anlaşmazlık düzeyini arttırmış ve NHG'nin bu anlamda başarısız olmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Mısır'ın havzadaki hegemonyasını sekteye uğratan asıl önemli gelişmenin NHG'den ziyade Rönesans Barajı'nın inşası olduğu söylenebilir. Bu sebepten ötürü havzanın geleceğinde Mısır hegemonyasının kırılarak hakkaniyetli ve makul su kullanımının ortaya çıkıp çıkmayacağını cevabı Etiyopya ve Mısır'ın Rönesans Barajı konusunda anlaşıp anlaşmayacakları sorusuyla ilişkili olduğu söylenebilir.

2050'ye yönelik iklim değişikliği strateji belirleyen Mısır'ın NHG ve özellikle havza ülkeleriyle olan ilişkilerini geliştirmesi gerekmektedir.

NHG'nin iklim değişikliğine yönelik uyum politikalarına ilişkin önemli bir diğer sorun ise havzanın oldukça geniş ve çeşitli iklim, coğrafya ve çevreye sahip oluşudur. Bu durum ise strateji belgelerinde açıkça belirtilerek iklim değişikliğinin tüm havzayı aynı oranda etkilemediğine değinilmiş ve özellikle havzanın kuzeyi ile güneyi arasındaki farklara dikkat çekilmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere örgütsel yapısını EN-SAP ve NEL-SAP olarak ikiye ayıran Girişimin, iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum noktasında da benzer ayrımlara gitmesi gerekmektedir. Bu durum havzanın iklim değişikliğiyle mücadelesi noktasında doğru teşhisler yapılmasını ve gerekli bölgelere gerekli önlemlerin alınmasını mümkün hale getirecektir. Girişim'in iklim değişikliğiyle mücadele noktasında karşılaştığı ve yayınlanan raporlarda da belirtildiği üzere en önemli sorunlardan bir diğerinin ise finansal ve mali koşullar olduğu söylenebilir. Bu durumda ise Girişim'in uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla olan ilişkilerini geliştirmesi ve iklim değişikliği konusunda bu kuruluşların finansal desteğinden yararlanması, havzanın iklim değişikliğiyle mücadelesinde gerekli mali desteği mümkün hale getirecektir.

Son olarak ise Nil Havzası Girişimi'nin temel kuruluş gerekçesi havza ülkeleri arasında işbirliğini arttırarak su kaynaklarının etkin ve adil bir şekilde kullanımını sağlamaktı. Bu bağlamda yukarıda da değinildiği üzere su paylaşımı ve kullanımı havzanın temel sorunu haline gelmiştir (Atvur, 2019: 238). Devletlerin ekonomik kalkınmaları büyük oranda Nil sularına bağımlı olmasından ötürü su, Nil Havzasının esas unsuru haline gelmiştir. Bu durum ise sınıraşan sular sorununda devletlerin sıklıkla kullandığı bir araç olan su güvenliği-ulusal güvenlik ilişkisini (Swain, 2001: 770 ve 780) gündeme getirerek özellikle Mısır ve Sudan'ın suyu ulusal güvenlik meselesi olarak görmelerine sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Etiyopya'nın 2011'de Büyük Etiyopya Rönesans Barajı'nı inşa edeceğini açıklamasıyla başlayan süreç Mısır, Sudan ve Etiyopya arasındaki anlaşmazlığı üst düzeye çıkararak suyun güvenleştirilmesiyle¹⁵ sonuçlanmış ve nihayetinde tarafların birbirlerine düşmanca bir tavır sergilemelerine yol açmıştır (Turhan, 2021: 80). Büyük bir oranda inşası tamamlanan baraj Mısır ve Sudan tarafından ulusal güvenlik tehdidi ve varoluşsal sorun olarak değerlendirilirken (Al-Monitor, 2021; Daily News Egypt, 2013) Etiyopya ise konuyu ekonomik kalkınma ve egemenlik açısından açıklamıştır (Berhane, 2014). Bu tür açıklamalar ise taraflar arasında tansiyonu yükselterek işbirliği olasılığını azaltmıştır. Öte yandan suyu ulusal güvenlik tehdidi ya da egemenlik meselesi olarak tanımlamak

¹⁵ Rönesans Barajı'na ilişkin güvenleştirme pratikleri için ayrıca bkz. Hussein vd., 2022.

yerine, tarafların kolektif bir bilinçle hareket ederek iklim değişikliğinin su kaynaklarına yönelik etkisini göz önünde bulundurarak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu durum ise gerek havzanın gerek NHG'nin iklim değişikliğine yönelik strateji belirlemesinde ve belirlenen stratejilerin uygulanması noktasında elini güçlendirecektir.

4. SONUÇ

Bu çalışma, su güvenliği temelinde Nil Havzası Girişimi (NHG)'nin iklim değişikliğine yönelik uyum ve azaltım stratejilerini analiz etmiştir. Bu bağlamda tarihsel süreçte Nil Havzası'nda kurulan en kapsamlı örgüt olma özelliğine sahip olan NHG, ilk olarak 1929 ve 1959 Anlaşmalarının yerini alacak bir İşbirliği Çerçeve Anlaşması'nın hazırlanmasına odaklanmıştır. Bununla birlikte havzada devletler arasındaki işbirliğini arttırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan örgüt, su güvenliğini temel alarak gıda güvenliği, çevre güvenliği, enerji güvenliği ve iklim değişikliğine uyum noktasında çeşitli stratejiler belirlemiştir. Bu bağlamda havzanın tarihinde kurulan Hidromet, Undugu Grubu ve TECCONILE gibi diğer yapılar ve bu yapıların yalnızca havzadaki su kaynakları paylaşımına ve kullanımına odaklandıkları göz önünde bulundurulduğunda, NHG'nin çevre, gıda, enerji ve iklim gibi konularla da ilgilenmesi NHG'nin kapsamının diğerlerine göre oldukça geniş olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede NHG'nin iklim değişikliğini ve iklim değişikliğinin havzaya yönelik etkilerini tanımlaması ilk olarak 2011'de hazırlanan Nil Havzası Sürdürülebilirlik Çerçevesi'yle gerçekleşmiş ve NHG acil eylem planı hazırlanması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak 2011'de Kigali'de düzenlenen Nil Havzası Kalkınma Forumu'nun temel odak noktası iklim değişikliği olmuştur. Hazırlanan Sürdürülebilirlik Çerçevesi doğrultusunda 2013'te NHG, iklim değişikliği stratejisini açıklamıştır. Yayınladığı strateji belgesiyle iklim değişikliğinin etkilerine yönelik havzanın direncini arttırmayı hedefleyen NHG, su güvenliğini öncelemiş ve su politikalarının iklim değişikliğine uyum ve azaltım stratejileriyle uyumlu olması gerektiğinin altını çizmiştir. Ardından 2017 ve 2027 yılları arasını kapsayan on yıllık bir strateji belgesi açıklayan NHG'nin belirlemiş olduğu stratejilerin beşincisi iklim değişikliğine uyum olmuştur. Bu bağlamda su kaynaklarının iklim değişikliğinden oldukça olumsuz etkilendiğini belirten belge, havzanın iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele noktasında kapsamlı bir işbirliğine gereksinim duyduğunun altını çizmiştir. Ancak iklim değişikliğinin etkilerine yönelik NHG'nin hazırlamış olduğu strateji belgeleri ve havza durum değerlendirme raporları incelendiğinde, bu durumun altının sıklıkla çizildiği görülmektedir.

Tarihsel süreçte havza ülkeleri arasında temel sorunun Nil sularının paylaşımı konusunda olması ve bu durumun kolonyal döneme kadar dayanması, devletler arasında anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde baraj inşaatlarından ve sulama projelerinden kaynaklanan sorunlar, havzadaki işbirliği olasılığını azaltmış ve bu durum yalnızca devletler arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemekle kalmamış aynı zamanda iklim değişikliğinin etkilerine yönelik kolektif bir mücadelenin oluşmasını engellemiştir. Nil Havzası'nda iklim değişikliğiyle mücadelede bir diğer önemli sorun ise finansal yetersizlik oluşturmuştur. Bu bağlamda yayınlanan strateji belgeleri ve durum değerlendirme raporlarında altı sıklıkla çizilen bu durum için hem havza ülkelerinin hem de NHG'nin bölgesel ve küresel örgütlerle yakın ilişkiler kurarak gerekli finansal desteği temin etmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, NHG'nin iklim değişikliğinin etkileriyle başa çıkabilmesi için en temel ihtiyacı havzada kapsamlı bir işbirliğidir. Bu doğrultuda devletlerin baraj inşaatlarını, sulama projelerini ve havzadaki su kullanımını ulusal güvenlik tehdidi olarak görmek yerine iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkisini güvenlik tehdidi olarak algılamaları gerekmektedir. Bu şekilde bir yaklaşım havzadaki işbirliğini arttırarak iklim değişikliğiyle mücadelede etkin bir strateji belirlenmesinin önünü açacaktır.

KAYNAKÇA

AfricaNews (2022), "Egypt Launches National Climate Change Strategy 2050", <https://www.africanews.com/2022/05/20/egypt-launches-national-climate-change-strategy-2050/> (20.02.2023).

Ahram Online (2017), "Egypt's Thawing Relations with the Nile Basin Initiative: What You Need to Know - Politics - Egypt", <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/256450/Egypt/Politics-/Egypths-thawing-relations-with-the-Nile-Basin-Initi.aspx> (05.04.2023).

Al-Monitor (2021), "Egypt to Security Council: Ethiopian dam an 'existential threat'" <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/egypt-security-council-ethiopian-dam-existential-threat> (28.03.2023).

Arab Republic of Egypt - Ministry of Environment (2022), Egypt National Climate Change Strategy (NCCS) 2050, <https://www.eea.gov.eg/Uploads/Topics/Files/20221206130720583.pdf> (29.03.2023).

Arsano, Yacob (2010), "Institutional Development and Water Management in the Ethiopian Nile Basin", Tvedt, Terje (Der.), The River Nile in the post-Colonial

Age: Conflict and Cooperation in the Nile Basin Countries (New York: I.B. Tauris): 161-178.

Atvur, Senem (2019), "Transboundary Rivers within Ecological Security Perspective: The Nile River Case", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 35: 227-243. <https://doi.org/10.30794/pausbed.426426>

Atvur, Senem ve Çağla Vural (2022), "Çevresel Güvenlik", Baysal, Başar (Der.), Uluslararası İlişkilerde Güvenlik (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları): 309-320.

Baysal, Başar (2022), "Güvenlik Kavramı ve Güvenliğin Dönüşümü", Baysal, Başar (Der.), Uluslararası İlişkilerde Güvenlik (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları): 3-10.

Berhane, Daniel (2014), "Ethiopia rejects Egypt's offer to finance the Renaissance dam", <https://hornaffairs.com/2014/04/08/ethiopia-reject-egypt-finance-renaissance-dam/> (25.03.2023).

Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde (1998), Security: A New Framework For Analysis (London: Lynne Rienner).

Cascão, Ana Elisa ve Alan Nicol (2016), "GERD: New norms of cooperation in the Nile Basin?", Water International, 41 (4): 550-573.

Collins, Robert O. (1996), The Waters of the Nile: Hydropolitics and the Jonglei Canal, 1900-1988 (Princeton, NJ: Markus Wiener Publishers).

Collins, Robert O. (2008), "History, Hydropolitics, and the Nile: Nile Control: Myth or Reality?", Howell, Paul. P. ve Allan, J. Anthony (Der.), The Nile: Sharing a Scarce Resource: An Historical and Technical Review of Water Management and of Economical and Legal Issues (Cambridge: Cambridge University Press): 109-135.

Cook, Christina ve Karen Bakker (2012), "Water security: Debating an emerging paradigm", Global Environmental Change, 22 (1): 94-102.

Cooperative Framework Agreement (2010), "Agreement on the Nile River Basin Cooperative Framework, Nile Basin Initiative", <https://www.nilebasin.org/index.php/nbi/cooperative-framework-agreement> (20.02.2023).

Daily News Egypt (2013), "Ethiopian dam "a matter of life or death": PM.", <https://dailynewsegypt.com/2013/06/10/ethiopian-dam-a-matter-of-life-or-death-pm/> (20.02.2023).

Elemam, Hosam E. Rabie (2010), "Egypt and Collective Action Mechanisms in the Nile Basin", Tvedt, Terje (Der.), *The River Nile in the post-Colonial Age: Conflict and Cooperation in the Nile Basin Countries* (New York: I.B. Tauris): 217-236.

Gebreluel, Goitom (2014), "Ethiopia's Grand Renaissance Dam: Ending Africa's Oldest Geopolitical Rivalry?", *The Washington Quarterly*, 37 (2): 25-37.

Gönenç, Defne ve Ayşegül Kibaroglu (2017), "İklim Güvenliği Kavramının Türkiye İklim Politikasındaki Yeri", *Alternatif Politika*, 9, İklim Değişikliği ve Enerji Özel Sayı: 1-26.

Hussein, Hussam, Ahmet Conker ve Mattia Grandi (2022), "Small is Beautiful But Not Trendy: Understanding the Allure of Big Hydraulic Works in the Euphrates-Tigris and Nile Waterscapes", *Mediterranean Politics*, 27 (3): 297-320.

Ibrahim, Abadir M. (2011), "The Nile Basin Cooperative Framework Agreement the Beginning of the End of Egyptian Hydro-Political Hegemony", *Missouri Environmental Law and Policy Review*, 18 (2): 284-312.

Kasimbazi, Emmanuel B. (2010), "The Impact of Colonial Agreements on the Regulation of the Waters of the River Nile", *Water International*, 35 (6): 718-732.

Kılıç, Seyfi (2011), *Nil Nehri Havzasının Hidropolitik Tarihi ve Son Gelişmeler* (Rapor No: 42), Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM).

Mills, David E (2015), *Dividing the Nile: Egypt's Economic Nationalists in the Sudan 1918-56* (Cairo: The American University in Cairo Press).

Ngowi, Honest Prosper (2010), "Unlocking Economic Growth and Development Potential: The Nile Basin Approach in Tanzania", Tvedt, Terje (Der.), *The River Nile in the post-Colonial Age: Conflict and Cooperation in the Nile Basin Countries* (New York: I.B. Tauris): 59-71.

NBI (2011), *Nile Basin Sustainability Framework* (Entebbe).

NBI (2012), *State of the River Nile Basin 2012* (Kampala).

NBI (2013), *Climate change Strategy 2013* (Entebbe).

NBI (2015), *Briefing Note 3: Building Climate Resilience* (Entebbe).

NBI (2017), *NBI Strategy 2017-2027: Abridged Version* (Entebbe).

NBI (2018), *Climate Services for Infrastructure Baseline Assessment Report for the Nile Basin Countries* (Entebbe).

NBI (2019), A Long River Journey: 20 Years of Cooperation under the NBI (Entebbe).

NBI (2020), State of the River Nile Basin: Water Security in the Nile Basin 2021 (Entebbe).

NBI (2021), 6th Nile Basin Development Forum: Re-thinking Regional Investments in the Nile Basin—Forum Report (Entebbe).

NBI (2022a), “Nile Basin Initiative (NBI) Shared Vision”, <https://nilebasin.org/> (15.02.2023).

NBI (2022b), Our Core Functions, <https://www.nilebasin.org/index.php/what-we-do/what-we-do> (15.02.2023).

NBI (2022c), Transboundary Policies, <https://www.nilebasin.org/index.php/transboundary-policies> (15.02.2023).

NBI (2022d), “Who we are”, <https://www.nilebasin.org/index.php/nbi/who-we-are> (15.02.2023).

Okidi, Okidi (2008), “History of The Nile and Lake Victoria Basins through Treaties”, Howell, Paul P. ve J. Anthony Allan (Der.), The Nile: Sharing a Scarce Resource: An Historical and Technical Review of Water Management and of Economical and Legal Issues (Cambridge: Cambridge University Press): 321-350.

Reuters (2010), “Nile agreement countries reject Egyptian pressure”, <https://www.reuters.com/article/ozatp-africa-nile-20100628-idAFJ0E65R08D20100628> (15.02.2023).

Salman, Salman M. A. (2020), “Agreement on Declaration of Principles on the GERD: Interdependence or Leveling the Nile Basin Playing Field?”, Choudhury, Enamul ve Islam, Shafiqul (Der.), Complexity of Transboundary Water Conflicts: Enabling Conditions for Negotiating Contingent Resolutions, (London: Anthem Press): 145-172.

Sinaei, Vahid (2011), “Hydropolitics and Human Security: Water Cooperation in Relations between Iran, Afghanistan and Turkmenistan”, Iranian Review of Foreign Affairs, 2 (3): 111-134.

Soliman, Mohammed (2021), “Egypt’s Nile Strategy”, Middle East Institute. <https://www.mei.edu/publications/egypts-nile-strategy> (07.07.2023).

Starr, Joyce R. (1991), “Water Wars”, Foreign Policy, 82: 17-36.

Sudan Tribune (2012), “Sudan’s Bashir Supports Ethiopia’s Nile Dam Project”, <https://sudantribune.com/article41261/> (08.07.2023).

- Swain, Ashok (2001), "Water Wars: Fact or Fiction?", *Futures*, 33: 769-781.
- Swain, Ashok (2002), "The Nile River Basin Initiative: Too Many Cooks, Too Little Broth", *SAIS Review*, 22 (2): 293-308.
- Swain, Ashok (2008), "Mission Not Yet Accomplished: Managing Water Resources in the Nile River Basin", *Journal of International Affairs*, 61 (2): 201-214.
- Swain, Ashok ve Jägerskog, Anders (2016), *Emerging Security Threats in the Middle East: The Impact of Climate Change and Globalization* (London: Rowman & Littlefield Publishers).
- Tawfik, Rawia (2016), "Reconsidering Counter-Hegemonic Dam Projects: The Case of the Grand Ethiopian Renaissance Dam", *Water Policy*, 18 (5): 1033-1052.
- Turhan, Yunus (2021), "The Hydro-Political Dilemma in Africa Water Geopolitics: The Case of the Nile River Basin", *African Security Review*, 30 (1): 66-85.
- Tvedt, Terje (2016), *The River Nile in the Age of the British: Political Ecology and the Quest for Economic Power* (London: I.B. Tauris).
- United Nations Development Programme (1994), *Human Development Report 1994* (New York).
- United Nations Treaty Collection (2023), *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*.
- UN Water. (2013), *Water Security & the Global Water Agenda: A UN-Water Analytical Brief* (United Nations University Press).
- Vural, Çağla (2018), "Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7 (1): 57-85.
- Waltz, Kenneth N. (1959), *Man, the State and War: A Theoretical Analysis* (New York: Columbia University Press).
- Waltz, Kenneth N (1979), *Theory of International Politics* (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company).
- Waterbury, John (1979), *Hydropolitics of the Nile Valley* (New York: Syracuse University Press).
- Waterbury, John (2002), *The Nile Basin: National Determinants of Collective Action* (London: Yale University Press).

Wolf, Aaron T. (1998), "Conflict and Cooperation Along International Waterways", *Water Policy*, 1 (2): 251-265.

Zeitoun, Mark (2011), "The Global Web of National Water Security", *Global Policy*, 2 (3): 286-296.